Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

tyv@eduskunta.fi

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntö asiana VNS 5/2022 vp Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksiään valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta.

Vanhusasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Arvioimme valtioneuvoston selontekoa ikääntyneiden ihmisten aseman ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

Kiitämme valtioneuvostoa ansiokkaasta ja merkittävästä selonteosta, joka huomioi sukupuolen lisäksi myös muita tasa-arvoon ja ihmisen asemaan risteävästi vaikuttavia tekijöitä. Vanhusasiavaltuutettu huomauttaa, että näiden tekijöiden tarkastelu kiinteämmin ***osana elämänkulkua*** huomioisi vielä paremmin iäkkäiden tasa-arvoon liittyvät kysymykset. On tärkeää tarkastella sukupuolittain, mikä rakentaa epätasa-arvoa elämänkulun aikana eri-ikäisillä ihmisillä.

Toisena keskeisenä huomiona vanhusasiavaltuutettu esittää, että ***huoltosuhde-termin käyttöä tulisi tarkentaa tai välttää selonteossa***. Huoltosuhde-termi on tasa-arvon näkökulmasta ongelmallinen, sillä se ei huomioi uusintavaa työtä/palkatonta hoivatyötä tai muuta yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa, johon ei liity palkkatyötä. Ikääntyneiden kansalaisten määrän kasvu merkitsee tiettyjen kulujen kasvun ohella merkittävää lisäpanosta juuri uusintavaan työhön, sillä monet eläkeikäiset huolehtivat lapsenlapsistaan ja muista läheisistään ja tukevat heitä myös taloudellisesti sekä osallistuvat eri tavoin yhteiskunnalliseen toimintaan.

Kolmanneksi selonteko kaipaa lisää tietoa ***sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ikääntyneistä***. He ovat eläneet pitkään paljon syrjivämmässä kulttuurissa ja yhteiskunnallisessa asenneilmapiirissä kuin esimerkiksi tämän päivän nuoret.

Esitämme seuraavassa yksityiskohtaiset huomiomme selontekoon.

Luku 1 Tasa-arvoinen ja syrjimätön Suomi

Kiitämme selonteon laatijoita sukupuolten tasa-arvon vastuiden ja rakenteiden sisällyttämisestä hyvinvointialueiden toimintaan. (s. 19)

Esitämme, että alalukuun ”Tietoon perustuva päätöksenteko” sisällytetään ***iän mukaan*** eritelty tieto. On huomioitava, että samalla kun iäkkäimpien määrä kasvaa, se lisää myös tasa-arvon huomioimisen merkitystä osana elämänkulkua aina vanhusikään asti. (s. 19-20)

2 Sukupuolistuneesta väkivallasta vapaa Suomi

Kiitämme selonteon laatijoita ikääntyneiden ja hoivasuhteessa riippuvaisessa asemassa olevien huomioimisesta erityisesti väkivallan riskissä olevina. (s.23)

Lisäämme, että myös hoivakriisi lisää riskiä väkivallalle, kun yhä suurempi osuus huonokuntoisista iäkkäistä asuu kotonaan omaisten turvin. Kriisiytyvä omaishoitotilanne voi altistaa itsekin iäkkään omaishoitajana toimivan naisen väkivallalle, ja tällöin apua kriisitilanteeseen tulee saada nopeasti.

Turvakotien pitäisi pystyä vastaanottamaan myös iäkkäitä ja apuvälineiden avulla liikkuvia. Ikääntyvien palvelut tulisi myös mainita tahona, jossa viranomaisten tulee kyetä tunnistamaan sukupuolittunut väkivalta kaikissa muodoissaan, ja jossa sitä ehkäistään ja siihen puututaan. Tähän tarvitaan ammatillista koulutusta. (s. 28)

3 Tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien Suomi

Kiitämme selonteon kirjoittajia sen huomioimisesta, että digitaalisten valmiuksien ja välineiden puuttuminen on yksi keskeinen syy sille, miksi erityisesti kaikkein iäkkäimmät kansalaiset voivat jäädä syrjään yhteiskunnallisesta osallistumisesta. (s. 34)

4 Taloudellisen tasa-arvon Suomi

Kiitämme selonteon laatijoita ikääntyneiden naisten erityisen köyhyysriskin huomioimisesta. Samoin kiitämme uusintavan toiminnan, kuten hoivan, ymmärtämisestä osana talouden ja talouspolitiikan ydintä. (s. 37). Huomautamme kuitenkin, että ikääntyneiden määrän kasvu ei tämän ymmärryksen valossa vaikuta talouteen yksiselitteisen negatiivisesti vaan iäkkäiden panos uusintavassa toiminnassa on merkittävä koko yhteiskunnan

toimivuuden kannalta. Ikääntyneet ovat entistä pidempään toimintakykyisiä ja voimavaraisia toimijoita.

Kiitämme selonteon laatijoita omaishoidon ymmärtämisestä paitsi julkisia menoja kutistavana, usein myös omaishoitajan itsensä taloudellista asemaa heikentävänä valintana. (s. 38) Omaishoitajien tilanteen kohentamiseen kokonaisuudessaan tarvitaan pikaisesti toimia.

5 Tasa-arvoisesti hyvinvoiva Suomi

Selonteossa on hyvin kuvattu naisten huono-osaisuuden kasautuminen myöhemmälle iälle ja siihen johtavia tekijöitä (s.49).

Iäkkäiden hoivan siirtymisen yhä enemmän kotiin ymmärretään selonteossa hyvin naisten terveys- ja hyvinvointikysymyksenä (s. 50). Tähän liittyen korostamme, että hoivakriisistä on tulossa valtava kriisi myös tasa-arvon kannalta, mikäli nykyistä vanhustyön työvoimapulaa ja taloudellisten resurssien niukkuutta ei korjata. Vanhustyössä yleiset huonot työolot vaikuttavat suoraan myös iäkkäisiin asiakkaisiin heikentyneenä hoivan saatavuutena ja laatuna. Kuten selonteossa todetaan, asiakkaista valtaosa on naisia. Heillä itsellään ei ole käytännössä juuri mitään mahdollisuuksia itse vaikuttaa asemaansa ja oikeuksiensa toteutumiseen.

On hyvä, että selonteossa huomautetaan sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden kuormituksen hallinnan merkityksestä myös hyvinvointialueille siirtymisen vaiheessa (s. 50).

Alaluku ”Syrjintä hyvinvointi- ja terveysriskinä” kaipaa mainintaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ikääntymisestä ja heidän kohtaamisestaan sosiaali- ja terveyspalveluissa (s. 51-52). Tästä aiheesta tarvitaan lisää tietoa.

6 Tasa-arvoisen työnjaon ja koulutuksen Suomi

Kiitämme selonteon laatijoita sukupuolittuneen hoivavastuun avaamisesta (s. 56-57). Sukupuolittunut yhteiskunnallinen työnjako ja hoivavastuu ovat yhteydessä ikääntyneiden naisten pienituloisuuteen, kun karttuva eläketulo on jäänyt hyvin pieneksi lyhyen tai puuttuvan työuran vuoksi ja palkkatulot työikäisenä ovat olleet hyvin matalat tai niitä ei ole ollut.

Naiset ovat enemmistönä myös ammatillisen vanhushoivatyön sekä tekijöinä että asiakkaina, ja siten vanhustyön järjestäminen on vahvasti sekä ihmisoikeus- että tasa-arvokysymys.

Katse eteenpäin

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että ikääntyneiden tasa-arvon kannalta suuri merkitys on siinä, miten heidät huomioidaan osallisina ja toimijoina digitalisoituvassa yhteiskunnassa.

Helsingissä 29.11.2022

Päivi Topo
Vanhusasiavaltuutettu

Päivi Ahosola
Erityisasiantuntija